

DELHI PUBLIC SCHOOL, DURGAPUR
QUESTION BANK & REVISION SHEET FOR SA-I (2017-18)
SANSKRIT (2ND LANG.) CLASS - X

खण्ड - 'क' अपठित - अवबोधनम्

[10]

क. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

जीवने सफलतायाः आधारः पुरुषार्थः एव । अस्य अभावेन नरः सुखसमृद्धिम् आप्तुम् असमर्थः भवति यशः च न प्राप्नोति । यदा -यदा नरः पुरुषार्थम् अचिनोत् - तदा -तदा सः सफलतां प्राप्तवान् । पुरुषार्थिनः एव संसारे विलक्षण प्रतिभाम् अर्जितवन्तः। अनेन एव ऐवरेस्ट शिखरम् अजयत् अन्तरिक्षं च अगच्छत् नरः । देशसेवयासमाजसेवया शिक्षाप्रसारेण च पुरुषार्थिभिः उल्लेखनीयानि कार्याणि कृतानि । अस्माकम् इतिहासे तेषां गौरवगानं विद्यते । आप्तकाले येषां मनांसि विचलितानि न भवन्ति ते एव जीवने सफलतां प्राप्नुवन्ति । पुरुषार्थिनां कृते तु पुरुषार्थः एव उपासना अस्ति ।

I एकपदेन उत्तरत -

1x2=2

विलक्षण प्रतिभां के अर्जितवन्तः ?

पुरुषार्थिभिः कीदृशानि कार्याणि कृतानि ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत -

2x2=4

येषां मनांसि आप्तकाले विचलितानि न भवन्ति ते किं कुर्वन्ति ?

जीवने सफलतायाः आधारः कः ?

III भाषिककार्यम्

½ x4=2

i प्राप्नुवन्ति इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

क. पुरुषार्थी ख . पुरुषार्थिनः ग. ते घ कार्याणि

ii आलस्यम् इति पदस्य विलोमपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?

क. विलक्षण ख. कार्यम् ग. गौरवगानं घ. पुरुषार्थः

iii अनेन एव इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?

क. जीवनाय ख. पुरुषार्थाय ग. पुरुषार्थिने घ. सफलतायै

iv कार्याणि इति पदस्य विशेषणपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?

क. विचलितानि ख. उल्लेखनीयानि ग. जीवनानि घ. जितानि

IV. अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखत ।

2.

खण्ड : [क] अपठित - अवबोधनम्

ख. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि

[10]

एकदा बालः सिद्धार्थः प्रातः भ्रमणाय उपवनम् अगच्छत् । उपवने पक्षिणः मधुरं कूजन्ति स्म । तेषां कलरवं श्रुत्वा सिद्धार्थः प्रसन्नः अभवत् । किञ्चित् कालानन्तरं तस्य भ्राता देवदत्तः अपि आखेटनाय तत्र आगच्छत् । सः बाणेन आकाशे एकं हंसम् अविष्यत् । बाणेन विद्धः हंसः भूमौ अपतत् । सिद्धार्थः करुणया तं हंसं कुटीरम् आनीय हंसस्य परिचर्याम् अद्रोत् । सिद्धार्थस्य देवदत्तस्य च मध्ये विवादः भवति यत् हंसः कस्य ? अन्ते नृपः निर्णयम् अददत् यत् हंसः सिद्धार्थस्य एव । सत्यमेव कथ्यते - रक्षकः भक्षकात् श्रेष्ठः इति ।

I. एकपदेन उत्तरत ।

1x2=2

i. हंसः कस्य ? इति निर्णयः कः अददत् ?

ii. उपवने के मधुरं कूजन्ति स्म ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

i. सिद्धार्थः भ्रमणाय उपवनं कदा अगच्छत् ?

2x2=4

ii. हंसः कुत्र अपतत् ?

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत ।

½ x4=2

क. गद्यांशे अद्रोत् क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति ?

i. हंसः ii. सिद्धार्थः iii. देवदत्तः iv. भक्षकः

ख. किञ्चित् कालानन्तरं तस्य भ्राता -----, इति वाक्ये तस्य सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

i. नृपाय ii. कुटीराय iii. हंसाय iv. सिद्धार्थाय

ग. गद्यांशे नृपः इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति ?

i. अद्रोत् ii. अविध्यत् iii. अभवत् iv. अगच्छत्

घ. अनुच्छेदे सेवाम् इति अर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ?

i. परिचर्याम् ii. निर्णयम् iii. सत्यम् iv. मधुरम्

IV. अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

2

खण्ड-[ख] | रचनात्मककार्यम् |

क. भवतः मित्रम् ऋतेशः भाषणप्रतियोगितायां प्रथमं स्थानं लब्धवान् तं प्रति लिखिते वर्धापनपत्रे

रिक्तस्थानानि मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत, पत्रं च उत्तरपूस्तिकायां लिखत

[½ x 10=5]

विवेकानन्द छात्रावासः

डी0 पी0 एस0 विद्यालयः

i.-----

दिनाङ्कः -----

प्रियमित्र ऋतेश !

सप्रेम ii. ----- ।

अत्र कुशलं तत्रास्तु । भवतः पत्रं iii.----- ज्ञातं यत् भवान् संस्कृतभाषण -

प्रतियोगितायां iv.----- स्थानं प्राप्तवान् । इदं ज्ञात्वा मम v.-----

प्रसन्नम् अभवत् । मित्र ! इदं तु तव vi.----- एव फलम् अस्ति । मम vii.-----

अपि भवते वर्धापनानि कथयन्ति । भवान् अग्रे अपि सदा सफलताः प्रकृणोतु, एषा मम viii.-----

अस्ति पितृभ्यां मम सादरं ix.----- निवेदनीयाः ।

भवतः मित्रम्

X-----

मञ्जूषा-[पठित्वा, सुधीन्द्रः, प्रणामाः, कोलकातातः, शुभकामना, परिश्रमस्य, नमस्ते, प्रथमं, मित्राणि, मनः]

ख. मित्रं प्रति लिखितम् अधः पत्रं मञ्जूषापदसहायता पूरयित्वा पुनः लिखत -

½ x10=5.

i-----

ii----- गौरव !

सस्नेहं iii ----- |

गतमासे अहं iv----- मात्रा च सह भ्रमणार्थं मेघालयप्रदेशम् अगच्छम् v-----

सौन्दर्यम् अदभूतम् | vi----- सुन्दरम् पर्वतीयस्थलम् | vii -----

वृक्षैः पर्वतैः च सुसज्जिता इयं वस्तुतः देवभूमिः एव अस्ति । इमं सुरम्यं प्रदेशं दृष्ट्वा viii

----- यत् पर्वताः सदैव रम्याः एव । अहं त्वया सह अपि एकवारं ix-----

तत्र गन्तुम् इच्छामि । आशासे आवां शीघ्रमेव तत्र पर्वतानां मध्ये भविष्यावः ।

सर्वेभ्यः मम नमस्काराः कथनीयाः । शीघ्रं मिलावः ।

x----- मित्रम्
शिवांशु शैशवः ।

मञ्जूषा - [भवतः, इदं, केरलतः, विशालैः, नमस्काराः, पुनः, अनुभूयते, मेघालयप्रदेशस्य, पित्रा, प्रियमित्र]

खण्ड-[ख] चित्रवर्णनम्

क.अधोदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतयासंस्कृतेन पञ्चवाक्यानि रचयत- [2x5=10]

मञ्जूषा - [विद्यालयः, वृक्षः, चत्वारः, बालकाः, कन्दुकम्, तिस्त्रः बालिकाः, सुन्दरभवनम्, क्रीडाक्षेत्रे, सर्वांगीणविकासः]

ख.अधोदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतयासंस्कृतेन पञ्चवाक्यानि रचयत - [2x5=10]

मञ्जूषा-[जलौघः, गृहाणि, ग्रामस्य, जलमग्नानि, क्षेत्राणि, अजशावकः, अतीवा दुखिताः, दयनीय दशा, बालकौ, माता]

खण्ड - [ग] अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्

अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां समुचितं संधि विच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - 1x5=5

- i महर्षिः वाल्मीकिः रामायणम् अरचयत् । क.मह + अर्षिः ख. महा+ऋषिः ग. महो+ऋषिः घ.महत्+ऋषिः
- ii वने गज + इन्द्रः न आसीत् । क. गजिन्द्रः ख. गजेन्द्रः ग. गजीन्द्रः घ. गजैन्द्रः
- iii राजा चक्षुर्दानम् अकरोत् । क. चक्षुर्+दानम् ख.चक्षुर्+दानम् ग.चक्षुः+दानम् घ.चक्षु+दानम्
- iv तरुच्छाया सुखकरी । क. तरु+छाया ख. तरो+छाया ग. तरवः+छाया घ. तरुषु+छाया
- v हरिः +इच्छा बलीयसी । क. हरेच्छा ख. हरीच्छा ग. हरिरिच्छा घ. हरिरीच्छा

अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखांकितपदानां समुचितं समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - 1x6=6

- i विद्योत्तमा नाम्नी एका विदुषी आसीत् ।
क.विद्यायाम् उत्तमा ख.विद्यायाः उत्तमा ग.विद्य उत्तमा घ.विद्ये उत्तमा
- ii पञ्चवटी महाराष्ट्रप्रदेशे अस्ति ।
क. पञ्च वटी ख.पञ्चानां वटानां समाहारः ग.पञ्च वट्यः यत्र घ.पञ्च वटाःयत्र
- iii सौरभः अद्य अनुपस्थितः अस्ति ।
क. अन् उपस्थितः ख.अनु उपस्थितः ग. अनुप स्थितः घ. न उपस्थितः
- iv राजा तत्र दानशालाः अकारयत् ।
क. दानात् शाला ख. दानं शाला ग. दानाय शाला घ. दाने शाला
- v राजगृहे मेषयूथम् आसीत् ।
क. मेषाय यूथम् ख. मेषेभ्यः यूथम् ग. मेषाणां यूथम् घ. मेषेषु यूथम्
- vi दैवज्ञः पञ्चानाम् अङ्गानां समाहारः पश्यति ।
क. पञ्चाङ्गम् ख. पच्चागम् ग. पच्चाग घ. पञ्चांगानि

खण्ड [घ] पठित - अवबोधनम्

अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

05

तच्छ्रुत्वा साश्रुनयनो यूथपतिः सगद्गदम् उक्तवान् -रसनास्वादलुब्धाः यूयम् अस्य सुखस्य कुपरिणामं न जानीथ । अहं तु वनं गच्छामि । अथ अन्यस्मिन् अहनि स मेषो यावत् महानसं प्रविशति तावत् सूपकारेण अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः । ऊर्णाप्रचुरः मेषः वह्निना जाज्वल्यमानशरीरः निकटस्थाम् अश्वशालां प्रविशति दाहवेदनया च भूमौ लुठति ।

I एकपदेन उत्तरत -

- i मेषः केन अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः ?
- ii जाज्वल्यमानशरीरः मेषः कुत्र प्रविशति ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- i यूथपतिः सगद्गदम् किम् उक्तवान् ?
- ii अन्यस्मिन् अहनि मेषः कुत्र प्रविशति ?

III भाषिककार्यम्

- i दिने इति पदस्य पर्यायपदं अत्र किम् ? क.अन्यस्मिन् ख.यावत् ग. अहनि घ. अथ
- ii प्रविशति इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ? क. यूथपतिः ख. वयम् ग. मेषः घ. कपयः
- iii सुखस्य इति पदस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम् ? क. कुपरिणामं ख. निकटता ग. अश्वशालां घ.दुःखस्य
- iv तच्छ्रुत्वा साश्रुनयनो यूथपतिः किम् भूत्वा उक्तवान् ? क.सगद्गदम् ख. ऊर्णाप्रचुरः ग.कुपरिणामं घ.यूथपतिः

चञ्चलं हि मनः कृष्णः । प्रमाथि बलवद् दृढम् ।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करः ॥

I एकपदेन उत्तरत -

- i चञ्चलं किम् अस्ति ?
- ii मनसः निग्रहं कस्य इव दुष्करम् ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- i मनः कीदृशम् अस्ति ?
- ii प्रमाथि किम् दृढम् ?

III भाषिककार्यम्

- i मन्ये इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदं प्रयुक्तम् ? क.अहम् ख. भवान् ग. कृष्णाःघ. अर्जुनः
- ii मथनशीलम् इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ? क.प्रमाथि ख. मनः ग. चञ्चलं घ. निग्रहं
- iii चञ्चलम् मनः कं प्रति प्रयुक्तम् ? क. कृष्णः ख. काकः ग. दृढम् घ. सुदुष्करम्
- iv सुदुष्करम् इति पदस्य पर्यायपदं किम् ? क. कठिनम् ख. करलम् ग. सुन्दरम् नयनम्

मञ्जूषातः समुचितं पदं चित्वा अधोलिखितं श्लोकस्य अन्वयं पूर्तिं कुरुत -

अपूर्वः कोऽपि कोशोऽयं विद्यते तव भारति ।

04

व्ययतो वृद्धिमायाति क्षयमायाति सञ्चयात् ॥

अन्वयः i----- तव अयम् कोशः कः अपि तव ii ----- विद्यते । व्ययतः iii -----आयाति
iv ----- च क्षयम् आयाति ।

खण्ड -क अपठित -अवबोधनम् -

10

खण्ड- ख रचनात्मककार्यम् - [पत्रलेखनम् , चित्रवर्णनम्]

10

खण्ड- ग अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् -[सन्धि , समास , अव्यय , वाच्य , समय लेखनम्]

25

खण्ड -घ पठित -अवबोधनम् - [गद्यांशम् ,पद्यांशम् ,नाट्यांशम् ,भावः,अन्वयं,प्रश्ननिर्माणम्,कथाक्रमानुसारम्] 35

